

Igor Torkar

ZGODOVINSKI SPOMIN NI POZABLJIV

V mesecu maju in juniju leta 1945 je SVOBODA izključila smrtonosni električni tok visoke napetosti iz žičnih ograj nacilagerjev v Nemčiji. Naj za več kot pol stoletja star jubilej osvoboditve lagerašev znova zašepetajo moje lagerske pesmi:

ZADNJA PREDPOMLAD V LAGERJU

Nam včeraj smeh razširil je nosnice,
oj, včeraj veter vonjal je po vesni . . .
A danes? Spet oko ugaslo, belo lice . . .

Ljudi in bloke žro zelene plesni,
in znova, znova davi zimska vlaga,
da hropemo po kotih smrtno resni,

premnogim je na čelih smrtna sraga . . .
In potemneli zrak je prsi stisnil,
telesa nam koščena in polnaga

je mokri zimski veter znova vgriznil . . .
O, še je preslaboten sončni žarek,
da megle bi iz naših duš potisnil

in jih stopil in zlil v stražarski jarek . . .
Strašljivo kdaj zvečer v tišino mraza
od borov pade zledenel češarek . . .

Jetnik, staruh Vanja, tam s Kavkaza,
sedi samotni za barako sivo,
v pozdrav nasmeh mu blisne prek obraza.

Odzdravim, dvignem čepico plesnivo:
»No, Vanja, gre? Kako je z zdravjem, stari?«
S težavo zgane ustnico lepljivo:

»Od jutra, Borja – nič me ne prevari –
zatrдно vem – zdaj treba bo umreti.«
»Neumnost, Vanja, žalost voljo kvari!«

»Ne, ne, zdaj grem, ne morem več živet...«
je komaj slišno skozi grlo hrknil.
Prisedel sem in jel sem vanj strmeti.

In Vanja v kup kosti molče je zdrknil,
s težavo iz koticov ust brezkrvnih
je zdaj pa zdaj le peno slin odsrknil,

s koščeno roko šel prek senc srebrnih,
potem je k prsim sklonil sivo glavo,
so solze vrele iz oči mu črnih.

In Vanja blede: »Glej meglo krvavo...
ne vidiš, Borja, dež rdeči pada,
o, vse gori, gori... poglej ognjeno travo...

In pada dež... in žic ograda pada, pada...
ne morem... ne zameri... več vzdržati...
grem, grem... in... naša bo parada...«

je kriknil in zaman poskušal vstati.
Potem ječe mrmljal je pri zavesti,
sledil s pogledom črnih vranov jati:

»O, če bi znal leteti... Fantje zvesti,
ne morem več trpeti cap plesnivih
in lagerja – zločinov kraj zločesti –

in stradanja, pogledov presunljivih,
ne zime – smrti paradiž prekleti,
kjer niti zrak ne gre do pljuč trohljivih,

kjer niti ogenj noče nas več greti,
kjer voda noče pogasiti žeje,
kjer mesto sonca – krog ledu nam sveti.«

In stari Vanja votlo se zasmije,
pogled mu spet megli drget vročice
in šepeta mi vedno počasneje:

»Poglej no, Borja, daleč tam čez žice
na tistem griču bele breze krošnjo...
Ko smrt bo dihnila mi v staro lice

*in mi uslišala bo mojo prošnjo,
pomlad bo v beli brezi zelenela,
pretrgala bo črne smrti košnjo*

*in vam – bo luč svobode zažarela...
Veš, Borja, rad umrem za to svobodo,
če bo... če bo tako... kot moja duša sanja...«
je hropnil Vanja,
in smrt očesi mu je zledenela...*

ZLATA MRZLICA

Devetsto židov včeraj so prignali,
Možje, otroci, mame, starci, starke,
vso noč so nagi na dvorišču stali,
potem so gnali jih pod rentgen žarke.

In vse, ki v čreva so zlatnino skrili,
pri priči brez besed so postrelili
in z noži so trebuhe jim preklali
in iz čreves in ust zlato pobrali.

In nag otrok je gledal pred barako
ubito mamo in krvavo mlako...
in glad in groza sta ga v smrt zvrnila...

In divje mi utripa vratna žila
in sram me je, ker v poživinjene ljudi
se nisem upal vréči z golimi pestmi...

POMLADNI DAN V DACHAU

In spet si tu, Pomlad, ljubimka nenasitna,
stojiš sred njiv, kot mlada breza samovšečna,
v prosojnem šalu listov vitka, dolgokitna,
vabljava vedno znova, lepotica večna.

Tvoj paž, veseli veter, šal ti z rame zmika,
da mi ponujaš prsi, teloha cveteča,

in na preprogo trav me vabiš, vsa dišeča,
da sonce zamiži, se za oblak umika . . .

O, radodarna, glej, ne morem te ljubiti,
in naj ne žali moja hladnost te to pot,
saj ne bi rad, Pomlad, za vedno te izgubil,

a v teh krvavih dneh, ki s smrtjo so opiti,
ko bratov tisoč brez ljubezni mre povsod –
nečistovanje se mi zdi . . . če bi te ljubil . . .

DACHAUSKI VEČER

Barake ležijo . . . kot sivi bolniki,
med njimi so ceste . . . bolniški hodniki,
kjer mrak, kakor ranjenec s črno obvezo
se tiplje ob stenah, kot šel bi s protezo . . .

V temini razločim le srebrasto brezo,
ki v vetru večernem zaman . . . vsa deviška,
čez žice se sklanja kot sestra bolniška,
da meni odvzela trpljenja bi pezo . . .

O, lepših podob si srce zaželi!
Od zemlje odvrnem vročične oči
in zvezde pogled hrepeneče mi išče . . .

a tudi nebo je brezbrežno morišče,
kjer luna kot glava mrliča leži
in . . . zvezde so strjene kaplje krvi . . .